

сплугували п'єси, етюди, гами і арпеджіо за програмою школи. Облік роботи (відмітки в щоденнику) здійснювався на кожному уроці після того, як учень виконував певні завдання. Підсумком роботи за півріччя була участь у звітних виступах [5, арк. 4].

Отже, в окупованому нацистами Чернігові жителі міста мали можливість отримувати музичну освіту, однак лише платно. Дітей навчали вчителі з відповідною кваліфікацією та значним досвідом роботи. Вони працювали в музичних школах до війни, а отже ретельного перегляду кадрів не відбулося. Попри численні труднощі музична школа діяла безперервно, розширювала і вдосконалювала навчальні плани і програми та залучала все більшу кількість охочих до знань. Окупаційна влада не стала на заваді діяльності навчального закладу. Це можна пояснити тим, що вона не лише дозволяла, але й вимагала від молоді отримувати освіту в професійних навчальних закладах, проте лише початкового рівня, плануючи використовувати місцевих жителів як дешеву робочу силу.

Список літератури:

1. Державний архів Чернігівської області (далі – Держархів Чернігівської обл.), ф. Р.–3004, оп. 1, спр. 1, 145 арк.
2. Держархів Чернігівської обл., ф. Р.–3004, оп. 1, спр. 111, 30 арк.
3. Держархів Чернігівської обл., ф. Р.–3004, оп. 1, спр. 22, 71 арк.
4. Держархів Чернігівської обл., ф. Р.–3004, оп. 1, спр. 29, 26 арк.
5. Держархів Чернігівської обл., ф. Р.–3004, оп. 1, спр. 44, 67 арк.
6. Держархів Чернігівської обл., ф. Р.–3004, оп. 1, спр. 56, 24 арк.
7. Держархів Чернігівської обл., ф. Р.–3004, оп. 1, спр. 98, 7 арк.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1930-Х РОКІВ

ПУЙДА Р. Б.

*доцент кафедри історії та політології
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

«Проаналізувавши останні праці українських дослідників, можна зробити висновок, що становлення і розвиток інституту парламентаризму є одним з ключових аспектів модернізації політичних систем України і країн Центральної та Східної Європи, – відзначають науковці. – Ступінь демократизації суспільства залежить від рівня наукового осмислення сутності парламента-

ризму, його впровадження в політичну практику держави. Інтерес до проблем функціонування інституту парламентаризму у вітчизняній політичній науці викликаний процесами, що відбуваються в українському суспільстві, а саме системною кризою».

Парламент – загальнонаціональна представницька установа держави, що здійснює законодавчі функції; виборний вищий законодавчий орган. Парламентаризм – система взаємодії суспільства і держави, в якій почесне місце належить парламенту. Ці два поняття тісно пов'язані між собою і взаємозумовлені, однак не тотожні. Якщо парламент може функціонувати і без парламентаризму, то парламентаризму поза парламентом бути не може. Наявність парламентаризму в тій чи іншій країні зумовлюється і визначається саме наявністю сильного, конструктивного, дієвого, авторитетного парламенту, який наділений традиційними прерогативами і повнокровно реалізує їх у своїй практичній діяльності.

Розглядаючи у теоретичному руслі складові елементи, потрібно виокремити термін «політична партія». Кожна з наук вивчає відповідні сегменти особливої суб'єктності політичних партій: у рамках політичної філософії здебільшого дискутується питання про корисність чи шкідливість партій у суспільстві і державі; соціологія основну увагу приділяє впливу партій на соціальну структуру суспільства; в юридичній науці партії досліджуються з точки зору конкретного визначення цього інституту для законодавчого оформлення статусу партій. У статті показано партію, як специфічний інститут, що завдяки парламентському представництві у вищому законодавчому органі Польщі забезпечує представництво національно-культурних та соціальних інтересів українців краю.

Партії посідають у суспільстві своє, лише їм одним притаманне місце. З одного боку – це інститут громадянського суспільства, а з іншого – держави та державного механізму. Згідно з типологізацією, яку сформував американський політолог Д. Сарторі, у досліджуваній період у Польщі сформувалася партійна система поміркованого (обмеженого) плюралізму, якій притаманні такі ознаки: наявність у країні багатьох політичних партій; представництво в парламенті лише кількох партій; репрезентація в уряді деяких із представлених у парламенті партій; присутність позасистемної опозиції; антидемократичний політичний режим.

УНДО – політична партія, що згідно з чинним законодавством Другої Речі Посполитої та відповідно до волі виборців наприкінці 1920 – упродовж 1930 рр. представлена в органах влади і забезпечувала дієву взаємодію між суспільством та державою. У другій половині 1930 – х рр. партія набула нових рис: 1) не орґанувалася на представництво інтересів однієї соціальної групи, а намагалася згуртувати навколо себе максимум кількість виборців різної соціальної, етнічної та іншої приналежності для вирішення головних питань поточного моменту; 2) консолідується навколо вирішення певної проблеми – здобуття автономії для Східної Галичини та відстоювання національно-культурних інтересів українців краю; 3) орієнтувалася на тісний зв'язок із державою та на фінансову підтримку з її боку.

С. Томашівський, розглядаючи програмні засади УНДО констатував, що партія зловживала демагогічними закидами. Зокрема, у програмних документах неодноразово відзначалося, що УНДО «найбільша українська партія на всіх українських землях під Польщею... не тільки національна, але й незалежна, соборна і загальнонародна... інтереси всіх клас і станів пічинює найвищому ідеалові нації... всі класові чи станові суперечності розв'язує демократичним способом і зі становища доцільності тієї розв'язки для реалізації найвищого національного ідеалу» [1, с. 13].

Відомий історик звертав увагу на застосування загальних фраз, формально «прогресивних», а при ближчому розгляді банальних і навіть небезпечних для самореалізації свободи особи, оскільки вони можуть створити передумови для маніпуляції свідомістю суспільства. «Зокрема, що можна сказати про таке впевнювання, – відзначав С. Томашівський. – «Всі класові чи станові суперечності (партія) розв'язує демократичним способом»? Хіба те, що в нього можна вложити все до вподоби: і «граб награфлене» і «бий інтелігентів», і вибір, приміром, єпископів на вічу в салі Лисенка, і багато інших «демократичних ідеалів» [2, с. 20].

Парламентська діяльність УНДО у системі державно-владних відносин відбувалася згідно з твердженням А. Шардона, який вважав, що держава функціонує завдяки взаємодії двох влад – політичної, представленій парламентом, і адміністративної – представленій виконавчими установами, що розглядається як інструмент, який втілює рішення первинної політичної влади. Власне політична сфера – це царина суспільного життя, у якій люди задовольняють свої політичні потреби та реалізують свої політичні інтереси, на підставі чого вони мають змогу свідомо ставити перед собою відповідні цілі, завдання і проблеми політичного гатунку на перспективу. Найбільш цілісним та найефективнішим «об'єктиватором» цих політичних матерій є політична партія. Три парні сутності, які люди переслідують у політичному житті (потреби – інтереси, цілі – мотиви, завдання – проблеми), зумовлюють потрійну елементну структуру самої політичної сфери.

На думку І. Варзара, це, по-перше, відносини людей з приводу найважливішого для них у політичній сфері (наприклад, політико-громадянські свободи, права людини, свобода пересування, право на освіту та інформацію, право на об'єднання у партії та організації тощо). По-друге, це інститути, що їх люди створюють задля «фіксації на свою користь» прийнятих для них відносин у політичній сфері. Провідними та формоутворюючими політичними інститутами є: 1) держава як чиновно-бюрократичний апарат, 2) трикутник політичних властей (законодавчої, виконавчої і суддівської), 3) політична опозиція і 4) політичні партії. Цей квадрат інституцій «становить [згадане] поле легітимної політики», куди прямують партії на шляху становлення інституціоналізованими в політичній сфері політичним, а не напівсоціальним феноменом. По-третє, це ідеї або ж погляди людей на свої відносини та інститути у політичній сфері.

Політологи констатують, що столітня увага дослідників до теорії політичних партій стало наслідком існування значної кількості типів політичних

партій. Це пов'язано із дуже низьким рівнем концептуальної і термінологічної ясності та точності. Запропоновані термінології переважно не містять чітких емпіричних індикаторів, які б дали можливість визначити, які партії до яких категорій належать. Водночас існуючі типології ані не взаємно виключні, ані не повністю вичерпні. «Таким чином, ми відчуваємо нестачу ефективних інструментів визначення типу партії і чіткості індикаторів, які його визначають», – підсумовують сучасні науковці [3, с. 69].

Одним із першочергових завдань УНДО та УПР було формування національної еліти – провідної верстви в суспільстві, яка здійснює керівництво в певних галузях суспільного життя. Залежно від того, які функції виконує еліта в суспільстві, її поділяють на економічну, духовно-інтелектуальну, політичну. Політична еліта – це організаційна група, яка здійснює владу в суспільстві й бере участь безпосередньо чи опосередковано в прийнятті та організації виконання політичних рішень. Більшість дослідників поділяє еліту на правлячу та не правлячу, до якої, власне, належали націонал-демократи.

Під впливом політики нормалізації, у середині 1930-х рр. в УНДО й УПР відбулася зміна еліт. До влади у партії прийшли угодові сили, які замінили провід партії на чолі із Д. Левицьким. На теоретичному рівні цей процес обгрунтував Г. Моска, який стверджував, що циркуляція еліти є основою здоров'я суспільства тільки за умови переваги стабілізаційної консервативної тенденції, збереження доступного оновлення еліти за рахунок кращих вихідців із мас. Трансформація еліти включає в себе перетворення всередині самої правлячої еліти, а саме: вихід на лідируючі позиції нового угруповання всередині правлячої еліти чи навіть прихід до влади вищого прошарку іншої соціальної групи. Трансформація еліти пов'язана із різкими змінами її ідеології й політичного курсу, із змінами методів рекрутування еліти, іноді відбувається допуск в еліту представників контр еліти.

Таким чином, для народів, які не здобули власної держави, важливе значення відводиться багатогранній праці політичної еліти (інтелігенції) – одного з базових термінів дослідження. Саме парламентська діяльність УНДО завдяки реалізації відповідних законодавчих актів повинна була б привести до зростання культурного рівня українського населення. Культура має безпосередній зв'язок із національним самоусвідомленням народу: зростанням освіченості населення, творенням національної літератури, розвитком мистецтва, вона виокремлює народ з-поміж інших народів. Однак партії не вдалося актуалізувати питання боротьби за створення власної держави або ж, принаймні, автономії у складі Польської держави.

Незадоволення УНДО політикою Другої Речі Посполитої щодо українців Східної Галичини призвело до зростання опозиційних сил у партії. Однією з перших спроб теоретичного аналізу політичної опозиції в західній політологічній науці стала праця французького політолога М. Дюверже, який у роботі «Політичні партії» (1957) визначив опозицію як одну з функцій політичної партії. Він проголосував, що наявність організованої опозиції – це суттєва характеристика західної демократії. М. Дюверже, проаналізувавши

історичні форми організації опозиції, доходить висновку, що ще за часів Римської республіки правом протесту наділялися посади трибунів плебсу.

Згодом Р. Даль сформував класичні критерії, які характеризують демократичний характер політичної системи, коли виникають умови вільного існування політичної опозиції: 1) свобода думки та висловлювань, зокрема можливість довести особливу позицію меншості до відома інших громадян і керівних органів держави; 2) можливість вільно брати участь у політичному житті; 3) у разі політичного конфлікту здійснення контролю більшістю громадян, виборців і членів представницької влади над виконавчою владою; 4) раціональність у політичному обговоренні й ухваленні рішень, розуміння громадянами доцільності запропонованих лідерами держави орієнтирів та засобів їх досягнення; 5) настанова на те, щоб при ухваленні політичних рішень тримати курс на мінімізацію суспільних збурень і примусу щодо переможеної меншості при одночасній максимізації кількості громадян, котрі вважають, що ухвалені рішення відповідають їхнім цілям; 6) мирний спосіб розв'язання конфліктів і мінімізація політичного насильства; 7) першочергове розв'язання виконавчою владою тих проблем, які значна (навіть не більша) частина громадян та/чи політичних лідерів вважає важливими, нагальними, при цьому ухвалення рішення, яке задовольняє якнайбільшу частину громадян; 8) загальна довіра та лояльність до конституції та демократичних процедур у державі [4, с. 346–348].

На сьогодні існує два підходи до визначення опозиції. У ширшому розумінні виділяють усі прямі і побічні вияви суспільного мислення та незадоволення існуючим режимом, у вузькому опозиція розглядається як політичний інститут – результат зіткнення інтересів груп населення, політичних пріоритетів електоральної більшості, яка перемогла на виборах, та поглядів меншості, що зазнала поразки. У політичній практиці виділяють різні типи і форми політичної опозиції: 1) стосовно системи влади: лояльна і нелояльна; 2) за місцем дії: парламентська, позапарламентська; 3) за місцем у спектрі політичних сил: ліва, права, центристська; 4) за способом дії: легальна, ситуаційна, нелегальна; 5) за характером: демократична (конструктивна), недемократична (фундаментальна, революційна).

Таким чином, використовуючи політику «нормалізації», УНДО із парламентської трибуни, критикуючи офіційний курс уряду та беручи участь у законотворчому процесі, намагалася досягти принципових поступок від влади, коригувати її національно-культурну політику, обмежити зловживання. Загалом партія стала основним каналом вираження незадоволення українського населення існуючим станом речей [5, с. 28–33]. На жаль, польський уряд не володів цивілізованими правилами взаємовідносин з опозицією, що проявлялося у частих змінах конституції та виборчого законодавства.

Список літератури:

1. Томашівський С. Наша чільна партія у власному зеркалі / Степан Томашівський. – Львів, 1929. – 84 с.

---

2. Хазратова Н. Психологія відносин особистості й держави: Монографія / Н. Хазратова. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 256 с.

3. Варзар І. Політична етнологія як наука: історіологія, теорія, методологія, праксеологія / І. Варзар. – Київ: Школяр, 1994. – 224 с.

4. Грамши А. Избранные произведения / А. Грамши [перр. з итал.]. – Москва: Прогресс, 1980. – 422 с.

5. Шведа Ю. Методологічні застереження Дж.Сарторі щодо аналізу партійних систем / Ю. Шведа // Нова політика. – №5. – 1998. – С. 28–33.

ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ ДЛЯ УЧАСТІ МЕКСИКИ В ІНТЕГРАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ НАФТА

САКАЛЬ Я. В.

*аспірант кафедри регіональних систем та європейської інтеграції
Дипломатична академія України
при Міністерстві закордонних справ України
м. Київ, Україна*

Включення тієї чи іншої країни в процес економічної інтеграції з країнами відповідного регіону зазвичай зумовлюється наявністю, з одного боку, потреб в об'єднанні економік цих країн, а з іншого – необхідного ступеня готовності країни до такого об'єднання. Якщо йдеться про інтеграцію з країною чи групою країн значно більш розвинених (прикладом може слугувати прагнення України інтегруватися з Євросоюзом чи вже реалізований процес економічної інтеграції Мексики з США та Канадою в рамках НАФТА), то інтерес до неї диктується передусім сподіваннями на залучення в економіку великих інвестицій і новітніх технологій. Водночас така інтеграція можлива лише при створенні для цього необхідних (мінімальних) політичних, правових, соціально-економічних, культурних умов. Принаймні, менш розвинені країни повинні вміти «грати за правилами», звичними для технологічно більш успішних країн. У цьому сенсі «інтеграційний» досвід Мексики може бути корисним і для України.

Мексиканська економіка ХХ ст. за своєю організацією й засадами функціонування помітно відрізнялася від північноамериканської (як і мексиканське суспільство від північноамериканського). Під впливом ідеалів Мексиканської революції 1910–1917 рр. тут уже з 1930-х років нормою було жорстке регулювання економіки державою, в якій владою монопольно розпоряджалася одна партія – Інституційно-Революційна (ІРП). Було націоналізовано ключові галузі промисловості (передусім нафтова), а націоналізовані землі передано індіанським общинам – ехідо. Цей «напівсоціалізм» починаючи з